

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

HOÀNG XUÂN PHƯƠNG

**ỨNG DỤNG TRANH DÂN GIAN ĐÔNG HỒ TRONG
DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG TRUNG HỌC
CƠ SỞ THANH XUÂN NAM, QUẬN THANH XUÂN,
THÀNH PHỐ HÀ NỘI**

**TÓM TẮT LUẬN VĂN THẠC SĨ
LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC BỘ MÔN MỸ THUẬT
Khóa 4 (2017 - 2019)**

Hà Nội, 2021

**CÔNG TRÌNH ĐÃ ĐƯỢC HOÀN THÀNH
TẠI TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Văn Cường

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Luận văn được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận văn thạc sĩ
tại trường ĐHSPT Nghệ thuật Trung ương

Vào ngày 17 tháng 6 năm 2021

Có thể tìm hiểu luận văn tại:

Thư viện Trường ĐHSPT Nghệ thuật Trung ương

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Tranh dân gian là dòng tranh được lưu truyền rộng rãi và được nhân dân ưa thích. Với nét đẹp mộc mạc, giản dị mang đặc trưng riêng đã khẳng định sức sống và giá trị nghệ thuật của tranh dân gian Việt Nam. Dòng tranh dân gian không chỉ đáp ứng nhu cầu cần thiết như tâm linh, tinh thần mà còn khơi gợi cảm thụ nghệ thuật cho nhân dân lao động. Nội dung tranh nhằm giáo dục đạo đức trong cuộc sống đời thường.

Nhiều địa phương nổi tiếng sản xuất tranh dân gian như: tranh làng Sình ở Huế, tranh Kim Hoàng ở Hà Tây, tranh Hàng Trống ở Hà Nội... và dòng tranh Đông Hồ ở Bắc Ninh. Được biết đến là làng nghệ thuật lâu đời, trung tâm sản xuất tranh rất lớn. Tranh Đông Hồ chiếm một vị trí đáng kể trong các dòng tranh dân gian ở Việt Nam, là nguồn cảm hứng sáng tác của nhiều họa sĩ, nhà điêu khắc. Sự khỏe khoắn trong đường nét cùng màu sắc giản dị không kém phần sinh động, bắt mắt trong tranh. Và nghệ thuật tạo hình mới chính là điều cho rất nhiều người trong giới nghệ thuật đặc biệt quan tâm.

Bên cạnh đó, nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ có nhiều yếu tố khá thú vị gắn liền với cách tạo hình của học sinh, nhận thấy rõ điều này trong tiết học mỹ thuật với phân môn Vẽ tranh và phân môn Trang trí. Tạo hình tranh dân gian Đông Hồ còn phù hợp với tâm lý lứa tuổi và tư duy trừu tượng của học sinh thông qua đường nét và màu sắc, không chỉ thể hiện sự ngây ngô, hồn nhiên mà còn mang tính ước lệ cao. Màu sắc trong tranh của học sinh thường được sử dụng chủ yếu là các gam màu nóng như: màu vàng, màu đỏ, màu cam... nhiều điểm tương đồng với dòng tranh dân gian Đông Hồ. Từ đó, giúp giáo viên chủ động đưa kiến thức về nghệ

thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ vào dạy học Mỹ thuật để những tiết học trở nên mới mẻ, học sinh tham gia học tập tốt hơn và đạt kết quả cao.

Với lòng yêu thích, sự đam mê của bản thân về nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ. Là một giáo viên được trực tiếp tham gia giảng dạy tại ngôi trường THCS Thanh Xuân Nam, tôi chọn đề tài ***“Ứng dụng tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học Mỹ thuật tại Trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, Thành phố Hà Nội”*** là đề tài luận văn của mình. Với mong muốn đưa nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ vào giảng dạy tại môi trường THCS Thanh Xuân Nam để giúp các em học sinh có thể tiếp cận với dòng tranh dân gian nổi tiếng của dân tộc Việt Nam. Bên cạnh đó, học sinh cũng được trải nghiệm, được thực hành và có cơ hội được trở thành nghệ nhân làm tranh dân gian. Không những vậy còn khơi gợi cảm thụ nghệ thuật, bồi dưỡng kỹ năng tạo hình cho học sinh là một trong những điều quan trọng, trong quá trình học tập bộ môn mỹ thuật. Thông qua quá trình nghiên cứu và viết đề tài của mình, tôi hi vọng luận văn trở thành một cuốn cẩm nang, một cuốn tài liệu tham khảo hữu ích để các thầy cô giáo, bạn bè đồng nghiệp những người yêu thích và muốn trau dồi thêm kiến thức về mỹ thuật nói chung và kiến thức về nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ nói riêng.

2. Lịch sử nghiên cứu

Hiện nay có rất nhiều tài liệu nghiên cứu chuyên sâu về nghệ thuật tạo hình nói chung, nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ nói riêng. Nhiều nghiên cứu của các tác giả với cách tiếp cận khác nhau song đều khẳng định vai trò quan trọng của nghệ thuật tạo hình

tranh dân gian Đông Hồ đối với quá trình dạy và học bộ môn mỹ thuật trong các trường nghệ thuật chuyên nghiệp cũng như khối các trường phổ thông.

- Maurice Durand (Sưu tầm và nghiên cứu) - Nguyễn Thị Hiệp, Olivier Tessier (Dịch và giới thiệu) (2017), *Tranh dân gian Việt Nam* (Sưu tầm và nghiên cứu).

- Nguyễn Bá Vân và Chu Quang Trứ (1984), *Tranh dân gian Việt Nam* là cuốn sách đầu tiên mang tính hệ thống về đề tài này do người Việt Nam biên soạn, sách dày 120 trang. Nội dung các công trình, bài viết đã công bố đề cập nhiều vấn đề khác nhau như: nguồn gốc, đặc điểm, ý nghĩa, các thể loại, tinh thần dân tộc ...

- Nguyễn Thị Hồng Thụ (2010), *Giáo trình Mỹ thuật học*, Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương. Tác giả nghiên cứu về các vấn đề lý luận cơ bản của bộ môn mỹ thuật học.

- Nguyễn Thị Hồng Thụ (2003), *Đề cương Bài giảng môn nghệ thuật học* (Đề tài nghiên cứu khoa học), trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương.

- Nguyễn Thắng Vu (chủ biên) (2007), *Danh nhân nghệ thuật tạo hình thế giới*, Nxb Kim Đồng.

- Lê Quốc Bảo (chủ biên), *Một số vấn đề về Đào tạo và Sáng tác Mỹ thuật*, Trường Đại học Mỹ thuật Hà Nội.

Một số luận văn nghiên cứu về tranh dân gian, ứng dụng tranh dân gian vào dạy học mỹ thuật:

- Phùng Thu Loan (2015 – 2017), *Luận văn “Giá trị thẩm mỹ của tranh dân gian Hàng Trống trong dạy học mỹ thuật tại trường THCS Sơn Tây”* .

- Nguyễn Văn Phúc (2015 – 2017), *Luận văn “Tranh dân gian làng Sinh trong dạy học mỹ thuật ở trường Cao Đẳng Sư Phạm Nghệ An ”* .

- Đỗ Thị Hiền (2017 – 2019), *Luận văn “Tranh dân gian Việt Nam trong hoạt động trải nghiệm sáng tạo dạy học môn mỹ thuật tại trường Brendon, Quận Thanh Xuân – Hà Nội”*

Bên cạnh các tài liệu của các tác giả đã đề cập ở trên, học viên tiếp tục tìm hiểu và bổ sung thêm các nguồn tài liệu để phục vụ vào quá trình thực hiện nghiên cứu đề tài luận văn. Đề tài **“Ứng dụng Tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học Mỹ thuật tại Trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, Thành phố Hà Nội”** là một hướng nghiên cứu dựa trên cơ sở kế thừa nghiên cứu của những người đi trước kết hợp với vốn kiến thức hiểu biết của bản thân, nhằm mục đích phát triển năng lực học tập của học sinh khối 6 Trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân – Hà Nội.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Ứng dụng tranh dân gian Đông Hồ nhằm hỗ trợ dạy học mỹ thuật, đặc biệt là nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ giúp học sinh biết cách vận dụng tạo hình tranh dân Đông Hồ trong quá trình vẽ tranh và bài tập trang trí. Học sinh biết sử dụng màu sắc đa dạng, phong phú. Nâng cao kết quả dạy và học mỹ thuật trong nhà trường phổ thông.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Nghiên cứu về cơ sở lý luận liên quan đến đề tài và khái quát thực trạng dạy và học Mỹ thuật của trường THCS Thanh Xuân Nam.

Nghiên cứu về lợi ích và thiết kế bài giảng việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật.

Nhận thức hiệu quả và các giải pháp của việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật.

Tiến hành và đánh giá kết quả thực nghiệm.

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học Mỹ thuật tại trường THCS Thanh Xuân Nam.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

Phạm vi không gian: Trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội

Phạm vi thời gian: 2018 - 2020

Phạm vi nội dung: Nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ.

Phạm vi đối tượng thực nghiệm: HS khối 6

5. Phương pháp nghiên cứu

Trong quá trình thực hiện luận văn, học viên sử dụng một số phương pháp nghiên cứu chính sau:

- *Phương pháp nghiên cứu tài liệu*: Tổng hợp, hệ thống hoá, phân tích tài liệu để xác định các khái niệm và xây dựng cơ sở lý luận của đề tài nghiên cứu.

- *Phương pháp phân tích*: Phân tích nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ, phân tích mối quan hệ và tính ứng dụng của tranh gian gian Việt Nam vào dạy học Mỹ thuật thông qua thực trạng đang diễn ra và quá trình thực nghiệm.

- *Phương pháp khảo sát, thực nghiệm*: Khảo sát thực trạng ứng dụng nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian vào dạy học Mỹ thuật ở trường THCS. Thực nghiệm vận dụng tranh dân gian Đông Hồ vào dạy học ở Trường THCS Thanh Xuân Nam.

6. Những đóng góp của luận văn

- Luận văn tiếp cận dòng tranh dân gian nổi tiếng Đông Hồ từ góc độ Mỹ thuật học và Giáo dục học. Có thể dùng làm tài liệu học tập, nghiên cứu về cơ sở lý luận về mỹ thuật và dạy học, các ứng dụng

liên quan cho học sinh phổ thông, sinh viên và giảng viên khối ngành mỹ thuật.

- Luận văn đề xuất một số hướng nghiên cứu ứng dụng nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ giúp học sinh nâng cao khả năng tư duy, sự sáng tạo trong cách tạo hình trong quá trình học tập bộ môn mỹ thuật.

7. Cấu trúc luận văn

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và Phụ lục, Nội dung luận văn gồm 3 chương:

Chương 1: Cơ sở lí lý luận về ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ vào dạy học Mỹ thuật tại Trường THCS Thanh Xuân Nam.

Chương 2: Khai thác nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ vào dạy học Mỹ thuật tại Trường THCS Thanh Xuân Nam.

Chương 3: Ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ vào dạy học mỹ thuật tại Trường THCS Thanh Xuân Nam.

Chương 1

CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ ỨNG DỤNG NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH TRONG TRANH DÂN GIAN ĐÔNG HỒ VÀO DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG THCS THANH XUÂN NAM

1.1. Một số khái niệm cơ bản

1.1.1. Dạy học

Dạy học là sự tương tác giữa giáo viên và học sinh nhằm trao đổi kiến thức giúp người dạy và người học đưa ra vấn đề và giải quyết vấn đề nhằm lĩnh hội kiến thức một cách khoa học và hiệu quả.

1.1.2. Phương pháp dạy học

Phương pháp dạy học là những hình thức và hoạt động của giáo viên và học sinh trong điều kiện dạy học xác định nhằm đạt mục đích dạy học.

1.1.3. Tranh dân gian

Tranh dân gian Việt Nam có lịch sử rất lâu đời, đã từng có thời gian phát triển rất mạnh mẽ, ngày nay có phần giảm sút nhưng vẫn còn được giữ gìn bảo tồn trong một số làng nghề và một số gia đình làm tranh.

1.1.4. Khái niệm nghệ thuật tạo hình

Theo từ điển Tiếng Việt giải nghĩa “tạo hình” là động từ “tạo ra các hình thể bằng đường nét, màu sắc, hình khối”. Đây là cách hiểu đúng nghĩa khái quát của từ “tạo hình”, trên cơ sở ý nghĩa của từng đơn vị cấu tạo. Bằng kinh nghiệm và hiểu biết của mình, chúng ta đều thấy, không một sáng tạo của cái vật chất nào mà không phải là

sản phẩm tạo hình. Bởi lẽ, vật chất luôn luôn tồn tại ở dạng hình khối và màu sắc. Tuy nhiên, vật chất là chung cả của thế giới tự nhiên và xã hội, cho cả loài người và loài vật.

1.1.5. Các yếu tố tạo hình

Hầu như các tác phẩm mỹ thuật đều được hình thành từ các yếu tố tạo hình sau:

- Đường nét
- Bố cục – nhịp điệu
- Hình khối
- Màu sắc
- Chất cảm

1.2. Khái quát về tranh dân gian Đông Hồ

1.2.1. Lịch sử hình thành và sự phát triển tranh dân gian Đông Hồ

Lịch sử tranh dân gian Đông Hồ ra đời từ khoảng thế kỷ thứ 17 và phát triển cho đến nửa đầu thế kỷ 20 và sau đó suy tàn dần.

Và làng Hồng Lục, Liễu Tràng ở Hải Dương. Nơi được truyền nghề khắc in tranh đầu tiên cũng chính là nơi những người thợ khắc lên bộ mộc bản kinh Phật đầu tiên ở chùa Vĩnh Nghiêm nổi tiếng. Sở dĩ có việc khắc tranh theo Kinh Phật, là do người Việt xưa đến 80% là người không biết chữ. Và việc đọc kinh Phật chủ yếu là học thuộc lòng. Vì thế các mộc bản hình ảnh ra đời nhằm giúp cho người Việt hiểu được nội dung và giải nghĩa lời Kinh Phật dạy lúc bấy giờ. Và từ đó, nghề in khắc tranh được ra đời.

Tóm lại, nguồn gốc lịch sử tranh dân gian Đông Hồ xuất phát từ nghề in tranh bằng các bản khắc gỗ, hay còn gọi là bản khắc

mộ. Ông tổ làng nghề khắc in tranh là ông Lương Như Hộc và nơi có làng nghề khắc in tranh đầu tiên là làng Hồng Lục, Liễu Tràng, tỉnh Hải Dương.

1.2.2. Quy trình làm tranh dân gian Đông Hồ

Để hiểu rõ hơn, nắm được đặc điểm về dòng tranh dân gian Đông Hồ thì kỹ thuật làm tranh dân gian Đông Hồ là một trong những nội dung đặc biệt quan trọng. Kỹ thuật làm tranh Đông Hồ cơ bản trải qua các giai đoạn:

- Ra mẫu

- Cắt ván

Từ công đoạn ra mẫu, cắt ván rồi đến việc chuẩn bị các nguyên vật liệu sau:

- Giấy dó

- Điệp

- Màu sắc

- Dụng cụ dùng để in tranh: Thét, Bìa

1.3. Tổng quan về trường THCS Thanh Xuân Nam

1.3.1. Lịch sử hình thành và phát triển

Trường THCS Thanh Xuân Nam nằm trên địa bàn phường Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân thành phố Hà Nội là phường nằm giáp ranh với xã Tân Triều - Huyện Thanh Trì. Dân cư trên địa bàn phường chủ yếu là cán bộ, công nhân viên chức, phường có 07 trường công lập thuộc 4 cấp học và một số trường mầm non tư thục.

Trường THCS Thanh Xuân Nam - Quận Thanh Xuân được thành lập tháng 8 năm 2005. Trên cơ sở được tách ra từ trường

THCS Việt Nam Angiêri thuộc quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội..

Trường THCS Thanh Xuân Nam có khuôn viên rất đẹp đẽ, khang trang, khung cảnh sư phạm Xanh - Sạch - Đẹp và liên tục 8 năm liền đạt danh hiệu Tập thể lao động tiên tiến và tiên tiến xuất sắc cấp Thành phố về TDTT trường đã được Bộ Giáo dục - Đào tạo công nhận “Trường học thân thiện, học sinh tích cực”. Ngày 11/3/2014 nhà trường vinh dự được đón bằng công nhận “Trường THCS đạt Chuẩn quốc gia”...

1.3.2. Đội ngũ giáo viên

Hội đồng sư phạm nhà trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân có nhiều thầy cô giáo giỏi, với trình độ chuyên môn vững vàng, 100% đạt chuẩn (80% trên chuẩn), có uy tín với phương pháp giảng dạy tốt, có tinh thần trách nhiệm, yêu nghề và rất tận tình với học sinh.

1.4. Thực trạng dạy học Mỹ thuật tại trường THCS Thanh Xuân Nam

Khác với chương trình hiện hành, môn Mỹ thuật trong chương trình giáo dục phổ thông mới sẽ được thực hiện dạy học ở cả 3 cấp Tiểu học, THCS và THPT. Tuy nhiên, những khó khăn về cơ sở vật chất, đội ngũ giáo viên của bộ môn này hiện nay vẫn là bài toán khó.

Bên cạnh khó khăn về cơ sở vật chất thì yếu tố giáo viên và phương pháp dạy học cũng là một vấn đề cần quan tâm hàng đầu.

Phương pháp dạy học chủ đạo của nhiều giáo viên vẫn theo lối truyền thống, người giáo viên giảng bài từ đầu tới cuối mà không có sự tương tác với học sinh nhiều.

Bên cạnh đó, giáo viên cũng đã sử dụng phương pháp dạy học tích cực nhằm giúp học sinh cho học sinh biết tự học, tự vận dụng.

Tuy nhiên, đối với bộ môn mỹ thuật trong trường phổ thông chưa thực áp dụng được nhiều những phương pháp dạy học tích cực, phương pháp dạy học mới.

Giáo viên mỹ thuật trong trường đã sử dụng một số phương pháp dạy học tích cực như: phương pháp dạy học nhóm, phương pháp giải quyết vấn đề, phương pháp dạy học theo dự án, phương pháp đóng vai, phương pháp trò chơi và phương pháp bàn tay nặn bột...

Tiểu kết

Trong chương 1, chúng tôi đã khái quát những khái niệm cơ bản gắn liền trực tiếp với đề tài nghiên cứu của mình, với những khái niệm về dạy học là gì, phương pháp dạy học... Tìm hiểu tranh dân gian là gì, lịch sử ra đời, quy trình làm tranh và sự phát triển của dòng tranh dân gian nói chung và tranh Đông Hồ nói riêng.

Cũng trong chương 1, chúng tôi khái quát về trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội. Thực trạng dạy học trong nhà trường, đội ngũ cán bộ nhân viên, cơ sở vật chất. Những thuận lợi và khó khăn trong dạy học nói chung, đối với bộ môn mỹ thuật nói riêng..

Chương 2

KHAI THÁC NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH TRONG TRANH DÂN GIAN ĐÔNG HỒ VÀO DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG THCS THANH XUÂN NAM

2.1. Đặc trưng nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ

Tranh dân gian Đông Hồ mang đầy đủ những yếu tố đặc trưng của một dòng tranh riêng biệt, chất liệu độc đáo, bố cục đa dạng tạo được nét đẹp, thẩm mỹ riêng.

Bố cục trong tranh dân gian Đông Hồ đa dạng và phong phú: bố cục tranh có hình tròn, hình e – líp, hình vuông, hình chữ nhật, hình tam giác... dù tranh mang bố cục nào thì cũng luôn đảm bảo tính chặt chẽ, thể hiện rõ ý đồ của tác giả muốn gửi gắm qua tranh đến với người xem.

Màu sắc là yếu tố tiếp theo làm nên giá trị của tranh Đông Hồ, các nghệ nhân tận dụng màu sắc hoàn toàn được lấy từ thiên nhiên và điều này không phải dòng tranh nào cũng làm được.

Đặc trưng về chất cảm cũng là một phần không thể thiếu trong tranh dân gian Đông Hồ.

2.2. Khai thác nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ qua một số thể loại tranh tiêu biểu

2.2.1. Tranh thờ

Tranh thờ là một trong những dòng tranh nổi tiếng trong tranh dân gian Việt Nam. Thường được dùng trong nghi lễ, thờ cúng. Tranh thờ mang sắc thái và giá trị thẩm mỹ riêng.

Phân loại tranh thờ: Tranh thờ cúng các vị thần linh bảo trợ cho dòng họ, gia đình: Loại tranh này khá phong phú về kiểu dạng như thờ tổ tiên, thần bếp, thần bản mệnh, Thần tài.

Cùng với loại tranh thờ là loại tranh cầu tài, cầu lộc, cầu duyên như các bức tranh Tiến Lộc, Tiến Tài treo vào dịp tết, đầu năm.

2.2.2. Tranh chúc tụng

Hay còn gọi là tranh Tết. Trong dịp tết đến xuân về, người dân Việt Nam lại vui mừng, hân hoan chuẩn bị đón tết. Chuẩn bị những món quà cùng lời chúc tốt đẹp đến gia đình, bạn bè người thân yêu.

Thế loại tranh chúc tụng phổ biến nhất, như bộ tranh tứ quý: Vinh hoa - Phú quý – Nhân nghĩa - Lễ trí, cặp tranh Tiến tài - Tiến lộc, Nghinh xuân, Vinh qui báo tử, Gà thủ hùng, tranh về lợn âm dương...

Đại diện cho chủ đề chúc tụng tác phẩm “Gà đàn”

Bố cục trong tranh dân gian chúc tụng “Gà đàn” có bố cục hình chữ nhật ngang.

Sau cùng là đường nét trong tranh dân gian Đông Hồ Gà đàn cũng có nhiều điểm nổi bật, Mang đậm chất dòng tranh truyền thống.

Là giáo viên trực tiếp giảng dạy tôi đã hướng dẫn các em học sinh bước phác hình rất kỹ, không chỉ muốn các em học sinh luyện tập tính cẩn thận, kiên trì và tạo thói quen phác hình để đường nét các em học sinh mềm mại hơn. Đôi lúc không đòi hỏi sự chín chu quá để giữ lại sự ngây ngô trong đường nét của các em học sinh.

2.2.3. Tranh sinh hoạt

“Nhà nông”, “Chăn trâu thổi sáo”, “Chăn trâu thả diều”, “Hứng dùa”... là những tác phẩm tiêu biểu trong chủ đề tranh phản ánh sinh hoạt.

Diễn hình cho nội dung phản ánh sinh hoạt, không thể không nói đến bức tranh nổi tiếng “Đánh ghen”.

Bức tranh “Đánh ghen” thuộc chủ đề tranh sinh hoạt xã hội, nội dung chính của bức tranh là sự châm biếm, đả kích xã hội phong

kiến trai năm thê bảy thiếp, người chồng là chủ gia đình nhưng không ứng xử công bằng giữa các thành viên trong nhà, dẫn đến cuộc sống gia đình nhiều mâu thuẫn, lục đục.

Đặc điểm của tranh dân gian Đông Hồ là rất động và vui. Điều này cũng thường xuất hiện trong tranh của học sinh qua các bài tập vẽ tranh và bài tập trang trí.

Ý nghĩa đặc sắc của tranh Đông Hồ "Đám cưới chuột" là nhân vật mèo cường hào ác bá, họ hàng nhà chuột thấp cổ bé họng lo sợ sẽ bị mèo ăn thịt. Tuy nhiên, theo các nhà khoa học, bức tranh còn một màu sắc khác, màu sắc mang tính triết học mà giản dị của sự cộng sinh và chính điều này tạo nên những giá trị tư tưởng mang đậm văn hóa Việt.

2.2.4. Tranh minh họa – lịch sử

Tranh mô tả lại các cảnh trong truyện cổ tích Việt Nam. Với chủ đề tranh minh họa – lịch sử thì không thể không nhắc đến bức "Thạch Sanh bắn đại bàng". Thạch Sanh, Lý Thông là câu chuyện mang đậm tính nhân văn, kể về cuộc đời chàng Thạch Sanh nghèo khó nhưng hiền lành chăm chỉ và tài giỏi.

Nhìn vào tranh để thấy nhân vật được nghệ nhân lột tả chi tiết, khéo léo như thế nào.

Những điều bổ ích này được các em học sinh tiếp cận và học tập cũng như luyện tập trong các giờ mỹ thuật thì chắc chắn rằng chất lượng dạy – học sẽ cao cũng như sản phẩm mà chính các em học sinh tạo ra cũng có hiệu quả hơn rất nhiều. Không những thế, các em sẽ không còn thấy tiết học nhàm chán, yêu thích môn học, thầy cô giảng dạy và các bạn trong lớp.

Tiểu kết

Với các tác phẩm tiêu biểu thể hiện bốn chủ đề mang đầy đủ và sâu sắc nhất về tranh Đông Hồ. Từ bố cục, đường nét, màu sắc

cho tới nội dung và ý nghĩa của từng bức tranh đã phần nào giúp chúng ta có cái nhìn bao quát, sâu sắc về dòng tranh Đông Hồ nói chung và nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ nói riêng. Từ đây, giống như một cuốn giáo trình mang đầy đủ những thông tin cần thiết giúp cho giáo viên có thể vận dụng trực tiếp vào bài giảng của mình. Để học sinh có thể tiếp cận và học hỏi nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ trong quá trình học tập bộ môn mỹ thuật.

Các em học sinh được tiếp cận qua hình ảnh, video, những bức tranh dân gian Đông Hồ bằng thật. Học hỏi cách thể hiện: từ bố cục, đường nét, màu sắc trong tranh... của những nghệ nhân đã làm nên bức tranh dân gian Đông Hồ như thế nào. Không chỉ dừng lại ở nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ mà các em học sinh hiểu được ý nghĩa dòng tranh truyền thống của quê hương, biết trân trọng, bảo tồn và phát triển dòng tranh quý trong tương lai.

Bên cạnh đó, việc tìm ra những mặt hạn chế trong việc dạy – học mỹ thuật của các bạn học sinh khối 6 sẽ giúp người giáo viên định hướng lại bản thân trong cách tìm ra phương pháp phù hợp với các em học sinh để không tiết học mỹ thuật nào cũng giống nhau, luôn làm mới tiết học bằng những hoạt động thú vị. Từ đó, giúp học sinh cởi mở, yêu môn học nhiều hơn. Chủ động tiếp nhận kiến thức từ giáo viên và hợp tác cùng bạn trong lớp hoạt động nhóm.

Chương 3

ỨNG DỤNG NGHỆ THUẬT TẠO HÌNH TRONG TRANH DÂN GIAN ĐÔNG HỒ VÀO DẠY HỌC MỸ THUẬT TẠI TRƯỜNG THCS THANH XUÂN NAM

3.1. Ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong bài Vẽ tranh theo đề tài

Phân môn vẽ tranh: các em học sinh biết cách tiến hành các bước vẽ một bức tranh hoàn chỉnh với các chủ đề quen thuộc trong đời sống quanh mình. Đầu tiên là những yếu tố đặc trưng trong bài vẽ tranh của học sinh THCS:

Về bố cục: Bài vẽ tranh theo đề tài của các em học sinh trường THCS.

Dầu vậy, thì việc đưa những bức tranh dân gian Đông Hồ vào làm bài tập vẽ tranh lại vô cùng hợp lý.

Về đường nét, khác với học sinh Tiểu học, ở các bạn học sinh Trung học cơ sở nhìn chung đã biết sử dụng nét và kết hợp nét trong bài vẽ.

Về hình khối, việc thể hiện hình khối vẫn là một hoạt động khó đối với học sinh THCS nói chung, học sinh khối 6 nói riêng.

Về màu sắc, điều mà các lớp học mỹ thuật đều mắc phải là sau khi học sinh hoàn thành bài vẽ bằng bút chì thì thường lười biếng không chịu tô màu tác phẩm của mình. Có nhiều bạn tô màu nhưng lại mắc lỗi cầu thả, tô màu nghệch ngoạc cho xong hoặc chưa biết cách kết hợp màu sắc cho bức tranh của mình.

Sau thực hành, khảo sát trong lớp những bài vẽ có sử dụng màu sắc được học sinh thích thú hơn hẳn với nhóm học sinh không tô màu. Chứng tỏ được màu sắc là một phần quan trọng không thể thiếu trong mỗi tác phẩm nghệ thuật. Màu sắc không chỉ giúp nhân vật hình ảnh trong tranh có sức sống, có hồn hơn mà còn giúp cho

chính những người thưởng thức nghệ thuật cảm nhận được những điều mà tác giả muốn gửi gắm thông qua tác phẩm nghệ thuật của mình.

3.2. Ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong bài Vẽ trang trí

Đối với phân môn vẽ trang trí, học sinh biết được khái niệm và đặc điểm của các bài trang trí cơ bản, biết các bước và cách tiến hành và thể hiện bài vẽ trang trí cơ bản đến nâng cao hơn.

Trong cuốn “Học mỹ thuật theo định hướng phát triển năng lực” của khối 6 có chủ đề “trang trí đường diềm và ứng dụng”. Thông qua chủ đề này để ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong bài vẽ trang trí.

Màu sắc là yếu tố đầu tiên tôi muốn đề cập trong bài vẽ trang trí đường diềm: Việc sử dụng màu sắc cũng vô cùng quan trọng trong quá trình các em học sinh làm bài vẽ trang trí.

Nét là yếu tố quan trọng tiếp theo trong bài vẽ trang trí mà trực tiếp ở đây là bài vẽ trang trí đường diềm thuộc chủ đề 4 theo sách học mỹ thuật theo định hướng năng lực.

Học sinh quan sát tranh ảnh Đông Hồ của giáo viên trình chiếu hoặc học sinh chủ động tìm hiểu, sưu tầm ảnh đến lớp.

3.3. Thực nghiệm sư phạm

3.3.1. Mục đích

Phương pháp dạy học theo hướng PTNL của người học đang là xu hướng đổi mới của giáo dục. Với việc phối hợp các hình thức tổ chức DH khác nhau với sự đa dạng và phong phú của chúng nhằm

phát huy ưu điểm và hạn chế đến mức tối đa những nhược điểm của mỗi hình thức để đạt được kết quả đáp ứng mục tiêu của DH.

Việc tổ chức thực nghiệm sư phạm nhằm xác định tính khoa học, những hiệu quả và khó khăn về việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ cho học sinh lớp 6 tại trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội.

3.3.2. Đối tượng thực nghiệm

Đối tượng: HS lớp 6 trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội.

Địa điểm thực nghiệm: Trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội.

3.3.3. Nội dung thực nghiệm

Nội dung thực nghiệm được lựa chọn trong các bài của phân môn Vẽ tranh và phân môn Vẽ trang trí theo chủ đề của lớp 6.

Chủ đề 3: Màu sắc

(Hoạt động 3: Vẽ tranh)

Chủ đề 4: Trang trí đường diềm và ứng dụng (4 tiết)

3.3.4. Quy trình thực nghiệm

Tiến hành các bước thực nghiệm:

Chọn lớp thực nghiệm: Việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ cho học sinh khối 6 tương đối đồng đều nên đề nghị GV Mỹ thuật chọn một lớp trong khối 6 để tổ chức thực nghiệm.

- Phân môn Vẽ tranh

Đối với lớp thực nghiệm:

Học sinh được giáo viên giới thiệu khái quát về dòng tranh dân gian Đông Hồ. Quy trình làm tranh và được quan sát trực tiếp hình ảnh các tác phẩm tranh dân gian Đông Hồ nổi tiếng.

- Phân môn Trang trí

Đối với lớp thực nghiệm, giáo viên cho học sinh tìm và chọn hình ảnh tranh trí từ các tác phẩm tranh dân gian Đông Hồ để chép và trang trí theo sáng tạo của mỗi học sinh.

3.4. Kết quả thực nghiệm

3.4.1. Kết quả trước thực nghiệm

Chúng tôi tiến hành khảo sát kết quả học tập ở cả hai lớp khối 6 để tìm hiểu năng lực của HS khi chưa ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật. Tiến hành cho HS làm 1 bài kiểm tra nhỏ, với cùng mức độ, kiến thức, cùng 1 khoảng thời gian, cùng 1 thang điểm chấm. Chúng tôi thu được kết quả như bảng thống kê dưới đây:

Bảng 3.1. Kết quả bài vẽ trước thực nghiệm

Điểm bài vẽ	Lớp thực nghiệm	Lớp đối chứng
Điểm dưới 5	0/42 bài(0%)	0/42 bài(0%)
Điểm 5, 6	7/42 bài(17%)	8/42 bài(19%)
Điểm 7, 8	26/42 bài(61%)	27/42 bài(64%)
Điểm 9, 10	9/42 bài(22%)	7/42 bài(17%)

Ghi chú: tỷ lệ % đã được làm tròn

Qua kết quả so sánh cho thấy 2 lớp thực nghiệm và lớp đối chứng không có sự chênh lệch nhiều. Vậy kết quả bài vẽ của các em trước thực nghiệm là tương đương nhau.

3.4.2. Kết quả sau thực nghiệm

Sau khi kết thúc thực nghiệm ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật thông qua 2 phân môn vẽ tranh (hoạt động 3 – chủ đề 3) và phân môn trang trí (4 tiết: chủ đề 4) tại 2 lớp đối chứng và lớp thực nghiệm, chúng tôi thu được kết quả như sau:

Bảng 3.2. Kết quả điểm lớp thực nghiệm

Điểm bài vẽ	Vẽ tranh bố cục	Trang trí đường diềm	Điểm trung bình 2 bài (%)
Điểm dưới 5	0 (0%)	0 (0%)	0%
Điểm 5, 6	5 (11%)	3 (6%)	8%
Điểm 7, 8	27 (64%)	28 (66%)	65%
Điểm 9, 10	11 (25%)	12 (28%)	27%

Ghi chú: tỷ lệ % đã được làm tròn

Bảng 3.3. Bảng so sánh kết quả trước và sau của lớp thực nghiệm

Điểm bài vẽ	Trước thực nghiệm	Sau thực nghiệm
Điểm dưới 5	0%	0
Điểm 5, 6	17%	8%
Điểm 7, 8	61%	65%
Điểm 9, 10	22%	27%

Ghi chú: tỷ lệ % đã được làm tròn

Kết quả thực nghiệm thu được trên đây cho ta thấy, việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật thông qua phân môn Vẽ tranh và phân môn Trang trí tại trường THCS Thanh Xuân nam mang lại kết quả tích cực hơn, thể hiện rõ

ràng trong thang điểm trung bình và điểm khá giảm dần so với trước thực nghiệm và điểm giỏi tăng lên.

3.4.3. Đánh giá chung về thực nghiệm

Từ kết quả thực nghiệm và ý kiến góp ý của GV, cơ bản tiết dạy ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ cho học sinh lớp 6 tại Trường THCS Thanh Xuân Nam bước đầu thành công với sự tham gia học tập tích cực của HS. Trong quá trình thử nghiệm đã thu hút HS hơn trong quá trình học tập. Đa số HS tham gia nhiệt tình, biểu lộ sự ham muốn, thích thú trong học tập. Các em đã chủ động quan sát, chủ động trong thực hành và sáng tạo. Sản phẩm bài vẽ đa dạng, phong phú thể hiện được nhiều hình ảnh của cuộc sống và tương đối hoàn chỉnh. Nhiều HS đã thể hiện được năng lực thuyết, mạnh dạn trình bày và chia sẻ ý tưởng trước tập thể lớp và GV. Đa số HS đều thích thú với việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ so với trước đây bởi các em được thể hiện và tìm hiểu dòng tranh dân gian Đông Hồ để làm phong phú hơn bài học sáng tạo. Tuy vậy, việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ còn mới nên HS còn có ngỡ.

Tiểu kết

Trong chương 3, chúng tôi tập trung phân tích việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ qua hai phân môn vẽ tranh và trang trí. Ứng dụng trực tiếp vào hai chủ đề trong sách “Dạy mỹ thuật theo định hướng phát triển năng lực lớp 6”

Từ đó, rút ra những mặt thuận lợi, khó khăn. Ưu và nhược điểm của việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật.

Nhìn chung, việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật cho học lớp 6 cũng đạt được những hiệu quả nhất định. Học sinh được tiếp cận với dòng tranh truyền thống. Không chỉ dừng lại ở việc các em học sinh chỉ quan sát trên màn hình máy chiếu mà các em cũng được trực tiếp tham gia, đóng vai là những nghệ nhân thực thụ để trải nghiệm. Học sinh yêu thích môn học hơn, hào hứng hơn. Biết yêu, trân trọng dòng tranh dân gian. Ứng dụng để vẽ nên những bức tranh mang nhiều ý tưởng đặc sắc, ứng dụng trang trí đồ vật xung quanh mình. Biết làm đẹp không chỉ cho bản thân mà còn làm đẹp cho gia đình, trường lớp hay cả cộng đồng.

KẾT LUẬN

Đông Hồ là một dòng tranh dân gian nổi tiếng thuộc nghệ thuật Đồ họa cổ ra đời từ rất sớm được làm ra bởi những người nghệ nhân ở nông thôn vùng Bắc Bộ xưa. Tranh được làm thủ công, in bằng bản mộc trên giấy dó quét hồ điệp, màu lấy từ tự nhiên, một kỹ thuật vẫn được kế thừa và phát triển trong Đồ họa tạo hình ngày nay. Tranh Đông Hồ là một dòng tranh dân gian có vẻ đẹp mộc mạc giản dị, được lưu hành rộng rãi trong đời sống nông thôn xưa. Ngôn ngữ nghệ thuật trong tranh được chất lọc, hình tượng nhân vật mang tính khái quát cao... Vì thế, tranh Đông Hồ không chỉ hấp dẫn về hình thức mà còn có nội dung vô cùng sâu sắc làm thỏa mãn tâm tư tình cảm của các tầng lớp nhân dân lao động trong xã hội. Những nội dung trong tranh góp phần làm cho cuộc sống trở nên tươi đẹp, nó vừa phản ánh được hiện thực xã hội, vừa làm cho những giá trị chuẩn mực được truyền bá rộng rãi, phù hợp để khai thác đưa vào dạy học Mỹ thuật cho học sinh phổ thông.

Luận văn đã đưa ra các khái niệm về dạy học, phương pháp dạy học, tạo hình, nghệ thuật tạo hình... và giới thiệu về tranh dân gian Đông Hồ, lịch sử ra đời, các quy trình làm tranh cho đến sự phát triển của dòng tranh dân gian Đông Hồ. Đồng thời, giới thiệu về trường THCS Thanh Xuân Nam, quận Thanh Xuân, thành phố Hà Nội. Và thực trạng dạy học mỹ thuật trong nhà trường nói chung và thực trạng dạy học mỹ thuật cho khối lớp 6 nói riêng. Thông qua thực trạng để nghiên cứu các phương pháp dạy học tích cực.

Tìm hiểu nghệ thuật tạo hình trong tranh dân gian Đông Hồ thông qua các chủ đề: Tranh thờ, tranh chúc tụng, tranh đời sống sinh hoạt và tranh minh họa – lịch sử để tìm hiểu vẻ đẹp tạo hình trong

tranh dân gian Đông Hồ, khai thác ứng dụng trong dạy học mỹ thuật cho học sinh khối 6. Tìm ra những mặt hạn chế trong việc dạy – học mỹ thuật, từ đó người giáo viên chủ động tìm hiểu học sinh, tìm hiểu những phương pháp dạy học mới phù hợp với học sinh. Cụ thể là ứng dụng tranh dân gian Đông Hồ trong dạy học mỹ thuật.

Luận văn tập trung phân tích việc ứng dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ qua hai phân môn vẽ tranh và trang trí. Ứng dụng trực tiếp vào hai chủ đề trong sách “Dạy mỹ thuật theo định hướng phát triển năng lực lớp 6”. Chúng tôi đã nghiên cứu các phương pháp, biện pháp ứng dụng trong bài vẽ tranh bố cục và bài trang trí đường diềm. Kết quả thực nghiệm đạt được kết quả ngoài mong muốn. Học sinh tiếp thu bài tốt, chủ động trong việc lĩnh hội kiến thức cũng như biết vận dụng nghệ thuật tạo hình tranh dân gian Đông Hồ vào bài làm của mình theo hướng dẫn của giáo viên. Học sinh hào hứng với môn học, chia sẻ cùng bạn bè qua hoạt động nhóm. Điều nhờ giáo viên đã đổi mới phương pháp dạy học. Từ đó, các em học sinh biết trân trọng, yêu quý vốn cổ, nhất là dòng tranh dân gian Đông Hồ.